

Bewoners van het Gasthuis

Tegenwoordig biedt het St. Pieters en Bloklands Gasthuis op twee locaties een woonomgeving voor mensen met dementie en voor mensen die vanwege een lichamelijke aandoening langdurige verpleging en verzorging nodig hebben. Dat is een andere functie dan die in 1393, maar toch stond ook in de ruim zes tussenliggende eeuwen de zorg centraal.

De verzorgingsstaat is nog ver weg als het St. Pieters Gasthuis aan het eind van de veertiende eeuw wordt opgericht. Dat geldt onverminderd als Het Bloklands- of Heilige Sacraments Gasthuis op 3 september 1573 wordt gesticht. De rijkdom van de vooraanstaande burgers staat in schril contrast met de armoede van een groeiende groep werklozen, zieken, blinden, kreupelen en ouderen die zichzelf niet kunnen bedruipen. Een grote brand, belegering, misoogst of epidemie zorgt stevast voor meer armen en daklozen. Deze mensen moeten het hebben van de rijke burgers van de stad, de elite, die geld en bezittingen schenken aan goede doelen. Dat gebeurt niet alleen uit christelijke naastenliefde, maar deels ook uit eigenbelang; zulke liefdadigheid zou de kans op een plek in de hemel aanzienlijk vergroten.

Misschien wel hierom is er weinig bekend over de bewoners van het St. Pieters Gasthuis in de eerste jaren. Waar de gulle gevers vaak geroemd werden om hun gulle daden, kwamen veel bewoners uit een situatie waarover je misschien liever niet sprak. Rond 1550 is bijvoorbeeld een kwart van de ongeveer vijfduizend inwoners van Amersfoort armlastig. Pas in de twintigste eeuw wordt de financiering rigoureuus anders; in 1947 treedt de Noodwet Ouderdomsvoorziening in werking en in 1967 de Algemene Ouderdomswet (AOW). Die wetten zorgen ervoor dat alle ouderen een uitkering krijgen vanaf het moment dat ze 65 worden. Pas vanaf dat moment is het Gasthuis niet meer volledig afhankelijk van liefdadigheid.

Goede hemden

In de eerste jaren was het Gasthuis heel duidelijk over wie er níet werden opgevangen; ‘kinderen, razenden en melaatsen’ moeten elders onderdak zien te vinden. Dat blijkt uit een akte van 1404, het jaar waarin de stad Amersfoort het bewind overnam. Ook kostkopers zijn niet welkom — nóg niet tenminste. De meeste bewoners in die eerste jaren zijn ouderen zonder inkomen en bezittingen. In november 1599 neemt Meijtgen Henrix zijn intrek in het Gasthuis, die alleen ‘een paer goede hemden’ meeneemt. Een maand later volgt Claes Albertsz, die ‘alleen sijn clederren tot sijn lijff’ heeft.

Kostkopers

Hoewel kostkopers in 1404 nog nadrukkelijk werden uitgesloten van opname, gaat het Gasthuis in 1487 toch overstag — min of meer noodgedwongen. Het gasthuis heeft op dat moment schulden uitstaan bij Gerrit Lewe. Om de schulden terug te betalen, krijgt hij de rest van zijn leven eten en drinken van het Gasthuis. Wel blijft hij in zijn eigen huis wonen, dat vlak achter het Gasthuis staat.

Als hij ziek wordt, verzorgt het Gasthuis hem echter wel.

Na Lewe volgen nog andere kostkopers, al gaat daar wel behoorlijk wat tijd overheen. Pas in 1553 volgt namelijk de tweede. Vanaf die tweede kostkoper werkt het eigenlijk altijd op dezelfde manier; de nieuwe bewoner koopt zich in, soms met geld, soms met het overdragen van zijn bezittingen, en in ruil daarvoor wordt hij verzorgd tot zijn dood. Ook een eventuele erfenis komt vaak toe aan het Gasthuis. Het resultaat is dat het Gasthuis in de loop der tijd een bonte verzameling aan gebouwen, landerijen en andere bezittingen opbouwt. De kostkopers zelf hebben er ook baat bij. Ze worden verzorgd tot hun dood, maar weten soms ook betere voorwaarden te bedingen. Geertje Domselaar bijvoorbeeld, die zich in 1781 inkoopt; in een tijd dat het gebruik is om met elkaar op een zaal te leven, legt zij vast dat ze een eigen kamer krijgt. Niet veel later is het overigens gedaan met de kostkopers. Nadat het St. Pietersgasthuis in 1804 fuseert met het Bloklandsgasthuis, wordt al snel besloten om geen kostkopers meer op te nemen. Alleen in 1812 glipt er nog een laatste kostkoper doorheen; de zeventigjarige broer van de binnenmoeder.

Twist en ruzie

Tegenwoordig hebben sommige zorgappartementen in het St. Pieters en Bloklands Gasthuis een grootte van tachtig vierkante meter. Dat was vroeger wel anders. Tot 1838 komt het soms voor dat de gastelingen met zijn tweeën in een bedstede sliepen; de mannen bij de mannen, de vrouwen bij de vrouwen, want mannen en vrouwen leven in het Gasthuis strikt gescheiden, zelfs als ze met elkaar getrouwd zijn. Daarnaast waren er strenge regels. Opstaan deed je vroeg, overdag deed je klusjes en 's avonds gold er een avondklok. Het 'verwekken van twist en ruzie' was niet toegestaan, 'beledigende uitdrukkingen en scheldwoorden' evenmin.

Nog in 1942 legde regent Joh. Knoppers uit dat een streng regime noodzakelijk was, omdat de gastelingen nou eenmaal niet uit 'beschaafde kringen' komen en daarom nog weleens terugvielen in oude gewoonten, zoals 'hun vroegere neigingen van drankzucht, ruwheid in uitdrukkingen, brutaal optreden, drift, twistziekte en dergelijken.'

Steeds ouder

Een eeuw geleden stelden de regentessen van het Gasthuis nog voor om de destijds geldende leeftijdsgrens van 65 jaar te verlagen omdat er te weinig gastelingen zijn. Nu is dat anders; de gemiddelde leeftijd van de bewoners is gestegen tot 90 jaar. Dat wil niet zeggen dat er in vroeger tijden geen hoogbejaarde bewoners waren. Rijk van Bennekom bijvoorbeeld, die in 1736 overleed; hij was maar liefst 102 jaar oud.

Naar Australië en terug

Door de jaren heen verandert de zorg, en daarmee veranderen ook de bewoners van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis. Een mooi voorbeeld om aan te geven hoe snel de verandering in de zorg plaatsvond.

Omstreeks 1980 komt een echtpaar, gezond en beiden 65 jaar oud in het Gasthuis wonen. Hij loopt alle kunstveilingen af en zij leest en borduurt. Na een vijftal jaren overlijdt de vrouw. Na een korte periode komt er een nieuwe liefde in zijn leven, waarmee hij trouwt en in in Australië gaat wonen. Na enkele jaren komt ook zijn tweede vrouw te overlijden en in 1995 besloot hij weer terug te keren naar Nederland, waar hij weer in zijn geliefde Sint Pieters en Bloklands Gasthuis wenst te gaan wonen. Helaas wordt dit tot zijn grote teleurstelling door de gewijzigde wet- en regelgeving geweigerd en moet hij omzien naar andere woonruimte, waarna hij uiteindelijk een appartement betreft in de Eemgaarde in Amersfoort.

Bollenschuur

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog wordt de bevolking van Amersfoort geëvacueerd. De bewoners en dienstboden van het Gasthuis vinden onderdak in een bollenschuur in Noordwijkerhout.

Dat Amersfoort geëvacueerd wordt, ligt voor de hand; de stad ligt middenin de Grebbelinie. Bijna de helft van de 44 duizend Amersfoorters vindt onderdak in Alkmaar. De bewoners en dienstboden van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis komen echter terecht in een bollenschuur in Noordwijkerhout. De omstandigheden zijn daar zo slecht dat ze al snel worden overgeplaatst naar een pension in Noordwijk aan Zee, al gaan de zieke bewoners naar het ziekenhuis in Alkmaar. Na zo'n tien dagen mogen de gastelingen terug naar Amersfoort. Tijdelijk, want op 1 december 1942 wordt het gasthuis gevorderd. Pas na de bevrijding kunnen de bewoners weer terug, al zijn dat er nog maar dertig — ongeveer de helft ten opzichte van het begin van de oorlog. Sommige bewoners zijn in de oorlog overleden, maar anderen zien het niet zitten om nogmaals van woonomgeving te veranderen.

Het aantal bewoners door de jaren heen

1536	54
1760	24
1815	36
1855	49
1894	62
1940	58
1986	98
2021	193

Wervershof 108, Davidshof 85